

Asuntopulan tuottaman huolen ja hädän kokemus tutkimuskohteena

FT Antti Malinen työskentelee tutkijana Jyväskylän yliopiston Suomen historian oppiaineessa. Sähköposti: antti.malinen@jyu.fi.

Kun jälleenrakennuksen vuosiin ja koviin aikoihin palataan juhlapuheissa ja iltapäivälehtien teemanumeroissa, suomalaisten selviytyminen esitetään tyypillisesti itsestäänselvytenä. Puheissa ja lehtijutuissa toistetaan samaa suomalaisuuden tarinaa: olemme sinnikäs kansa, joka kykeni raskaista rauhanehdoista huolimatta luomaan uuden elämän edellytykset sekä siirtoväelle että rintamalla palveluille sotilaille. Saavutuksia ei olekaan syytä vähätellä.

Asuntopula oli toisen maailmansodan jälkeisen Suomen yksi keskeisimmistä ongelmista. Pääkaupungin asunnontarvitsijoita olivat sota-avioliiton solmineet kodinperustajat, kasvavat lapsiperheet sekä pommituksissa ja alueluovutuksissa kotinsa menettäneet perheet. Pysyvän asunnon sijaan nämä asunnontarvitsijat joutuivat turvautumaan erilaisiin tilapäisiin majoitusjärjestelyihin. Tutkimieni ihmisten voidaan sanoa kärsineen kodittomuudesta.

Sotienjälkeisinä vuosina joka kuukausi noin neljästä kuuteen tuhatta helsinkiläisperhettä oli

kiireellisessä asunnontarpeessa. Näissä perheissä puutteellinen asuminen synnytti vakavia ongelmia, joita perheenjäsenet ja erityisesti aikuiset pyrkivät lieventämään omalla toiminnallaan. Ahtaissa ja huonokuntoisissa asunnoissa ennustettava arki katosi ja muuttui epävarmaksi selviytymiseksi.

Helsingissä asuntopula koettiin yleisimmin asumisen ahtauteena, asuntojen kylmyytenä ja kosteutenä sekä huonona kuntona ja varusteluna. Puutteellisissa oloissa arjen välttämättömyyksien toteuttaminen vaikeutui. Itsestäänselvydet, kuten ruuan laittaminen kotona tai levon saanti, kyseenalaistuivat. Tavallisten asuntojen puutteessa asumiskäyttöön jouduttiin ottamaan vanhoja pommisuoja, parakkeja ja koulurakennuksia. Yhteismajoitusta vierastavat kaupunkilaiset hakivat suojaa mistä löysivät: perheitä majoittui kesäkäyttöön tarkoitettuihin majoihin, puutarhamökkeihin, talojen pannuhuoneisiin, pihasaunoihin, toimistohuoneisiin – jopa käytöstä poistettuihin perunakellareihin.

Yleisimmät asumisen ongelmat kumpusivat ahtauteen ja perheiden yhdessä asumiseen liittyvistä sosiaalisista tekijöistä. Koska asuntorakentaminen oli vähäistä, asunnontarvetta jouduttiin tyydyttämään olemassa olevaa asuintilaa jakamalla. Ahtaus ja yksityisyyden puute madalsivat perheenjäsenten välisen riitelyn kynnystä. Sotienjälkeisessä Helsingissä ei ollut myöskään tavatonta, että samaa asuntoa jakoi kolme ja jopa neljä eri perhettä. Erilaisten elämäntapojen yhteensovittaminen oli vaikeaa ja riitoja synnytti

tivät myös keittiön ja muiden yhteisten tilojen käyttöön liittyvät erimielisyydet. Lisäksi perheet joutuivat hakeutumaan alivuokralaisiksi asuntoihin, joiden muut asukkaat ryyppäsivät, olivat riidanhaluisia ja jopa väkivaltaisia.

Tilapäisasuntojen fyysiset ja sosiaaliset olot koettelivat asukkaiden selviytymistä. Perheet kykenivät kuitenkin sopeutumaan vaikeisiinkin oloihin, jos perheenjäsenet olivat kohtalaisen terveitä eivätkä kärsineet muista ongelmista ja puutteellista asumista ei jatkunut kovin pitkään. Valitettavasti vain harvoin asiat olivat näin.

Helsinkiiläiset asunnontarvisijat joutuivat kärsimään kodittomuudesta pitkään, jopa vuosia. Huoneenvuokralautakunnat pyrkivät välittämään kiireellisille tapauksille asuntoja mahdollisimman nopeasti, mutta tyydyttävän asunnon saantia jouduttiin odottamaan tyypillisesti seitsemästä kolmeentoista kuukautta. Pitkät odotusajat söivät perheiden voimavaroja, kuluttivat heidän saamaansa sosiaalista tukea ja heikensivät vanhempien jaksamista.

Asuntopula myös vaikeutti perheiden yhteen paluuta. Osalle kotiutetuista sotilaista paluu siviili- ja perhe-elämään osoittautui vaikeaksi. Monet kotiutetut kaipasivat pitkän työpäivän jälkeen erityistä lepoa ja rauhaa, mutta nyt heitä hermostuttivat ahtaat ja levottomat olot. Avioerot yleistyivätkin nopeasti.

Pienet lapset olisivat puolestaan tarvinneet tilaa liikkumiseen ja leikkiin, mutta aina sitä ei ollut saatavilla. Eräs perheenisä kuvaili joulukuussa 1944 ahtauden tuottamia ongelmia seuraavasti – kyseisessä tapauksessa kuusi henkilöä asui 15 m²:n kokoisessa huoneessa:

Ainakin vanhempi (reilu 2-vuotias lapsi) tarvitsisi edes vähän tilaa kävelläkseen ja leikkiäkseen. Kun sitä ei ole niin hermostuu, on ärtyisällä päällä ja itkee melkeinpä lakkaamatta, eikä sitten tahdo nukkumaan saada millään. Mutta sitähän ei monikaan käsitä, että minkälaista on asua pienten lasten kanssa ahtaissa oloissa, ennen kuin sen on kokenut.

Lasten itku ja levottomuus ärsyttivät vanhempia, ja tämä puolestaan lisäsi kieltoihin ja komentamiseen perustuvaa kasvatusta. Eräässä toisessa perheessä vanhemmat antoivat kaksi-kuukautiselle vauvalleen unilääkettä saadakseen itse lepoa, mutta epäilivät samalla toimivatko he oikein.

Puutteellisen asumisen ja kodittomuuden pitkittyessä perheenäidit väsyivät arkeen selviytymiskamppailuna. Naisten hermoja kiristivät erityisesti keitto- ja pesumahdollisuuksien puute. Ruuan laittaminen ja pesuveden keittäminen esimerkiksi primuskeittimellä vei aikaa ja oli turhauttavaa. Kuukaudesta toiseen jatkuva sinnittely oli kuormittavaa, ja johti perheenäitien uupumiseen. Jotkut äidit antoivat lapsensa vapaaehtoisesti huostaan.

Historiantutkijat ja etnologit ovat jo pitkään pyrkineet tasapainottamaan kuvaa jälleenrakennuksen vuosien realiteeteista. Suomessa on lisäksi suuri joukko ihmisiä, joiden omat muistot jälleenrakennuksen vuosista ovat juhlapuheiden antamaa kuvaa sirpaleisempia.

Vaikeiden, ikävienkin asioiden käsittelyllä voi silti olla myös myönteisiä vaikutuksia ihmisten elämään. Historiantutkimus voi auttaa menneisyytensä kanssa kamppailevia ihmisiä parempaan itseyttäytymiseen, mutta sen tehtäväkuva voidaan nähdä vieläkin laajempina. Tutkijat voivat oman tutkimuksensa pohjalta kritisoida julkisuudessa esitettyjä menneisyyden nostalgisia kuvauksia. Varsin yleisesti menneiden sukupolviin selviytyminen esitetään vääjäämättömytenä.

Kunnioitavampaa on silti tunnustaa ihmisten inhimillisyyden ja kestävänsä rajallisuus. On myös tärkeitä ymmärtää, minkälaisia menneisyyden ihmisten sosiaaliset realiteetit olivat, miten olosuhteet sekä rakenteet rajoittivat ja mahdollistivat heidän toimintaansa sekä valintojaan.

Kirjoittaja on väitellyt aiheesta, ja kolumni perustuu hänen Jyväskylän yliopistossa 18.10.2014 pitämänsä lectio praecursoriaan.